

*Дем'янова Ю. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри англійської мови для
технічних та агробіологічних спеціальностей
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ НАУКОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ АВТОРА

Анотація. У статті розкривається роль журналів відкритого доступу у справі поширення результатів наукових пошуків українських учених і збільшення кількісних показників ефективності їхньої діяльності. Визначаються базові вимоги до журналу відкритого доступу, окреслюються шляхи підвищення індивідуального наукового рейтингу й міжнародного статусу науково-освітньої установи, що сприятимуть забезпеченню конкурентоспроможності вітчизняного наукового виробництва.

Ключові слова: відкритий доступ, наукометричні показники, наукометрична база, цитованість.

Постановка проблеми. В останнє десятиріччя тема відкритого доступу активно обговорюється в колі науковців, бібліотекарів, педагогів та інших фахівців. Сам термін «відкритий доступ», як відомо, було запроваджено на Будапештській конференції 2002 р., відтоді його значення змінилося мало. На сьогодні під поняттям «відкритий доступ» до рецензованої наукової літератури розуміють «вільний доступ до неї через публічний Інтернет і право кожного користувача читати, завантажувати, копіювати, поширювати, друкувати, шукати або робити посилання на повнотекстові статті, здійснювати пошук роботами-індексаторами, вводити їх як дані в програмне забезпечення або використовувати для інших законних цілей за відсутності фінансових, правових і технічних перешкод, за винятком тих, які регулюють доступ власне до Інтернету» [8]. Проте варто зауважити, що ознакою української науки XXI ст. все-таки залишається її географічна ізольованість і, як наслідок, низька цитованість наукового доробку, низька конкурентоспроможність вітчизняного виробництва.

Отже, інтеграція вітчизняної науки у світову академічну спільноту є однією з найактуальніших проблем сьогодення. З метою підвищення авторитету українського науковця, забезпечення міжнародної співпраці й відкритого неупередженого наукового діалогу Постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № 318 [5] і розпорядженням Кабінету Міністрів від 08.10.2012 р. № 780-р [6] передбачено запровадити міжнародні критерії та механізми оцінювання діяльності наукових працівників. Також у процедурі атестації ВНЗ серед інших параметрів велике значення надається критеріям якості й ефективності наукової діяльності професорсько-викладацького складу закладу. Наказ Міністерства освіти й науки України «Про затвердження Порядку оцінки розвитку діяльності наукової установи» від 03.04.2012 р. № 399 [2] передбачає оцінювання динаміки розвитку наукового потенціалу й результативності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності установи за низкою критеріїв, серед яких зазначається й такий показник, як кількість статей у вітчизняних і закордонних наукових журналах, що входять до міжнародних баз даних. Отже, питання поширення наукових здобутків і збіль-

шення авторитету українського науковця у світі набуває дедалі більшої актуальності.

Стаття має на меті визначити роль журналів відкритого доступу в поширенні наукового знання та окреслити шляхи підвищення наукометричних показників і міжнародного рейтингу українського дослідника. Для реалізації цієї мети також передбачено вивчення стану розроблення проблеми в науковій літературі, формулювання базових вимог до журналу відкритого доступу та визначення основних кроків у напрямі збільшення ефективності діяльності українських науковців, що пов'язана з публікацією у виданнях відкритого типу.

На сьогодні в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників перебувають різні аспекти проблеми відкритого доступу до рецензованої наукової літератури. Зокрема, О. Чернобай і Ю. Аксенова розглядають можливості журналів відкритого доступу як нової моделі наукової комунікації та обґрунтовують роль університетської бібліотеки в її реалізації [9]. Роботи Т. Ярошенко присвячені визначенню переваг ідеї відкритого доступу як ефективного способу наукової комунікації на сучасному етапі [7]. Л. Бакуменко аналізує досвід зарубіжних і вітчизняних бібліотек із питань створення корпоративних інституційних електронних архівів (репозитаріїв), визначає перспективи їхнього розвитку в Україні [1]. У збірнику наукових праць Британської академії подано різновекторні погляди науковців щодо ідеї відкритого доступу та можливості практичного вирішення проблем правового, політичного, культурного й технічного характеру, що з ним пов'язані [11]. М. Діаринг описує зміни, що відбуваються у видавничій практиці, і моделі забезпечення відкритого доступу [10]. Те саме питання є предметом обговорення на міжнародних конференціях, форумах, семінарах. Зокрема, у червні 2014 р. в Копенгагені відбувся Європейський науковий форум (Euroscience Open Forum, ESOF 2014), на якому серед інших розглядалися питання відкритого доступу до наукових знань, у тому числі й відповідальності автора за результати своїх наукових пошуків [12]. Отже, останнім часом проблема відкритого доступу набула значної ваги у світовому масштабі й вимагає перегляду всієї концепції наукової комунікації, її модернізації задля забезпечення сучасних потреб науковців і академічних установ загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні існує 1 753 фахові видання для публікації результатів кандидатських і докторських дисертаційних робіт [4]. Більшість із них видаються невеликим накладом і підтримують традиційний паперовий формат. Це значно знижує можливості українських авторів у поширенні своїх наукових здобутків, а отже, і популярність, авторитет самих науковців, світовий імідж української науки. Для того щоб бути визнаним як авторитетне, високоякісне джерело інформації, журнал має бути легкодоступним. На

нашу думку, перехід наукового журналу в режим відкритого доступу – украй необхідний крок, що дасть змогу значно підвищити індекс його цитування, а отже, осмисленість, відповідальність і продуктивність роботи науковців, котрі публікують результати своїх досліджень у такому журналі.

Основними вимогами до електронної версії наукового журналу є наявність інформації про галузь і проблематику журналу, його засновника та видавця, членів редколегії із зазначенням регалій і місця роботи, наявність контактної інформації. На сайті мають бути чітко подані положення про політику розділів журналу, редакційна політика й публікаційна етика, максимально висвітлений процес подання статті і її рецензування. Також обов'язково прописуються положення про авторські права та конфіденційність. Сайт має надавати вільний доступ до повнотекстових статей авторів, подавати анотації, ключові слова, список літератури рідною й іноземною (іноземними) мовами. Бажано, щоб технологічна платформа такого електронного журналу надавала можливість здійснювати пошук за автором, назвою, номером журналу, розміщувати новини, вести діалог і підтримувати весь життєвий цикл журналу від подання статті автором до її публікації, забезпечувати можливість відстеження статусу поданого в редакцію матеріалу. Інтерфейс користувача має забезпечити наочність і зрозумілість подання структури розміщеної на ньому інформації та швидкий логічний перехід між розділами й підрозділами сайту. Такі вимоги мають на меті вивести українські фахові видання на міжнародний рівень і відповідати високим світовим стандартам, а також полегшити аналітичну роботу, що стосується сфери бібліометрії й наукометрії.

Як уже згадувалося вище, вагомими показниками ефективності наукової діяльності є публікаційна активність та індекс цитувань науковців, що надають можливість об'єктивно визначати рівень, значущість, популярність їхніх наукових досліджень. Результативність роботи науковця оцінюється головню за якісними й кількісними показниками. Якісні параметри базуються на висновках експертів, тоді як кількісні оцінки ґрунтуються на інформації про загальну кількість публікацій; показники цитованості; індекс Гірша; імпаکت-фактор наукового журналу, у якому опубліковані роботи; кількість отриманих вітчизняних і міжнародних грантів, стипендій, премій, участь у роботі редколегій наукових журналів тощо.

Із зазначених вище останнім часом найбільший інтерес становлять наукометричні показники. Міжнародна практика наукометричних досліджень спирається на використання міжнародних баз даних, оснащених інструментами для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях, що до них (баз) входять. Згідно з даними сайту «Наука України в дзеркалі наукометричної бази даних SciVerse Scopus» [3] на 18.04.2014 р., рейтинговий список налічує 118 вишів України, серед них найвищі показники цитованості мають Київський національний університет імені Тараса Шевченка (індекс Гірша становить 65) – перша позиція; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (індекс Гірша становить 50) – друга позиція; Львівський національний університет імені Івана Франка (індекс Гірша становить 41) – третя позиція. Про що це свідчить? По-перше, про відповідний статус освітньо-наукової установи, що бере активну участь у реалізації державної та світової наукової й науково-технічної політики. По-друге, про результативність і вагомість для міжнародної спільноти результатів наукових пошуків професорсько-викладацького складу цих закладів.

Отже, завдання якнайширшого подання результатів наукових досліджень працівників українських вишів у сучасному світовому форматі постає як пріоритетне. Реалізації цього завдання, на нашу думку, сприятимуть кроки, спрямовані на таке:

- умотивування та заохочення професорсько-викладацького складу до публікації в авторитетних міжнародних виданнях, які мають високі наукометричні показники (як індивідуального автора, так і у співавторстві із зарубіжним колегою);
- збільшення обсягу та якості англійської наукової продукції вищих навчальних закладів, покращення якості підготовки наукових журналів вишу відповідно до вимог міжнародних наукометричних баз з метою подальшого їх включення до цих баз;
- розвиток інституційної політики щодо вільного доступу до повних текстів відрецenzованих наукових робіт працівників закладу;
- забезпечення оприлюднення показників публікаційної активності професорсько-викладацького складу вишу;
- формування атмосфери наукової відкритості, демократичності, чесності; підвищення особистої відповідальності за результати наукових досліджень; суворе дотримання норм наукової етики; протидію фальсифікації наукових ідей; утвердження високого наукового іміджу українського науковця.

При цьому авторів, який прагне максимальної цитованості своїх праць і збільшення наукового рейтингу, варто стати на шлях:

- вивчення актуальних питань міжнародної проблематики, підвищення рівня теоретичної/практичної значущості дослідження для міжнародної наукової спільноти;
- публікації у високорейтингових міжнародних виданнях, що входять до світових наукометричних баз, самоархівування;
- підвищення якості публікацій відповідно до міжнародних стандартів, якості англійських анотацій і оформлення пристатейних списків літератури (адже це єдине джерело, що дає змогу міжнародній аудиторії скласти враження про рівень наукової роботи її автора);
- збільшення інформативності й змістовності назви наукової статті, анотації та ключових слів;
- цитування робіт науковців, які мають високі наукометричні показники, у своїй публікації;
- збільшення кількості посилань на власні роботи (самоцитування);
- створення персональної сторінки, що відображає професійну діяльність науковця (наприклад, у мережі Ukrainian Scientists Worldwide), реєстрація у відкритих реєстрах і встановлення унікального ідентифікатора науковця (наприклад, Researcher ID, ORCID тощо);
- підвищення рівня міжнародної наукової комунікації, участі у вебінарах, конференціях, форумах, ведення наукових блогів, розширення наукових зв'язків і діалогів.

Висновки. Усе це в сукупності сприятиме виведенню українського науковця на міжнародний рівень, збільшить показники цитованості його робіт і забезпечить визнання міжнародною науковою спільнотою. При цьому журнали відкритого доступу відіграють визначальну роль у справі поширення результатів наукових досліджень індивідуальних авторів, а отже, безпосередньо впливають на збільшення кількісних показників ефективності їхньої діяльності, надають реальну картину якості наукової роботи, що провадиться в науково-освітніх і дослідницьких установах, сприяють збільшенню їхньої соціаль-

но-наукової ролі. Актуальність порушеної в роботі проблеми, звичайно, не висчерпується викладеним тут матеріалом, адже процес забезпечення відкритості, доступності, затребуваності результатів наукових досліджень вітчизняних науковців є тривалим і передбачає осучаснення моделі наукової комунікації, поширення прогресивного досвіду зарубіжних колег в Україні, а також розв'язання низки дотичних до цього питань, від технічних до етично-правових.

Література:

1. Бакуменко Л. Корпоративні інституціональні репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів: відкритий доступ до наукових публікацій / Л. Бакуменко // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 10. – С. 18–22.
2. Про затвердження Порядку оцінки розвитку діяльності наукової установи : Наказ Міністерства освіти й науки України від 03.04.2012 р. № 399 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations>.
3. Наука України в дзеркалі наукометричної бази даних SciVerse Scopus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jsi.net.ua/scopus/>.
4. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/563/perelik-naukovikh-fakhovikh-vidan/6797/>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № 318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/newsnpd?fromDate=31.07.2005&npdList_stind=4661.
6. Розпорядженням Кабінету Міністрів від 08.10.2012 р. № 780-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/780-2012-%D1%80>.
7. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5. – С. 3–10.
8. Budapest Open Access Initiative [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations>.
9. Chernobay O.V. Resources of open access as a tool for formation of scientific rating of scientists / O.V. Chernobay, O.Yu. Aksenova // Science and Transport Progress. Bulletin of Dnipropetrovsk National University of Railway Transport. – 2013. – № 6. – P. 168–174.
10. Dearing Matthew T. The Rise Of Open Access Scientific Publishing. Available at [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.science20.com/dynamic_patterns_research_journal/rise_open_access_scientific_publishing-86745.
11. Vincent N. Debating Open Access / N. Vincent, C. Wickham (eds). – London : British Academy, 2013. Available at. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://issuu.com/thebritishacademy/docs/debating_open_access-ed_vincent_and#.
12. ESOF2014 EuroScience Open Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://esof2014.pathable.com/>.

Демьянова Ю. А. Пути повышения наукометрических показателей автора

Аннотация. В статье раскрывается роль журналов открытого доступа для распространения результатов научных поисков украинских исследователей и увеличения количественных показателей эффективности их деятельности. Определяются базовые требования к журналам открытого доступа, определяются пути повышения индивидуального научного рейтинга и международного статуса научно-образовательного учреждения, которые будут способствовать обеспечению конкурентоспособности отечественного научного производства.

Ключевые слова: открытый доступ, наукометрические показатели, наукометрическая база, цитируемость.

Demianova Yu. The ways of improving the individual academic rating

Summary. The article reveals the role of open access journals in the process of dissemination of the scientific findings of the Ukrainian researchers in order to increase the quantitative indicators of the efficiency of their scientific activities. Also specified are the basic requirements for open access journals, and the ways to improve the individual academic rating and international status of scientific and educational institutions are identified, which will contribute to the competitiveness of the national scientific product.

Key words: open access, scientometric indicators, scientometric database, citation.